

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Årsredovisning 2011

Bildtexter till omslaget

- Bild 1. Färsna naturcentrum har under året drivit LONA projektet *Naturen - en väg till integration*. Projektet vill visa på naturens möjligheter för alla. I naturen kan invandrarna finna identifikation och samband med sin bakgrund. Det kan till exempel vara vid eldens lågor eller i artkännedom. I friluftslivet och de gemensamma upplevelserna kan människor känna att de inte är så olika utan en tillgång för varandra.
- Bild 2. Norrtälje Naturvårdsstiftelse startade 1995 projekt *Mnemosynefjäril* vilket syftar till att rädda den starkt hotade mnemosynefjärilen (*Parnassius mnemosyne*) från att försvinna från Upplandskusten. Vid en inventering av lämpliga områden för fjärilen i de norra delarna av Norrtälje kommun 2008 hittades ett område väster om Edeboviken och stiftelsen har i år genomfört en utsättning av parade honor i detta område. På bilden syns två av dessa honor. Honorna samlades in på två av mnemosynefjärilslokalerna i Östhammars kommun. Syftet med utsättningen är att expandera populationen i Uppsala läns skärgård och därmed ytterligare säkra artens överlevnad i Uppland.
- Bild 3. Under 2011 har Färsna naturcentrum arrangerat naturdagar för elever. Dagarna har bedrivits utomhus året runt och årstidernas växlingar har utnyttjats. Bilden är från en fantastisk naturdag i maj med funktionshindrade elever från Balders hus i Norrtälje. Här planteras lökar på ett sinnligt sätt och blommornas dofter, vindens sus och händerna i jorden skapade bestående minnen för oss alla.
- Bild 4. Under 2010 påbörjade Norrtälje Naturvårdsstiftelse projektet *Bevarande och skötsel av kustnära kalkrika kulturmarker*. Projektet pågår till 2013 och syftar till att öka kunskapen om de slåttermarker som finns i Roslagen och som idag växer igen. Projektet ingår även i ett internationellt samarbetsprojekt mellan Sverige, Finland och Estland. Projektet är till 75 procent finansierat med EU-medel från EU-programmet Central Baltic, INTERREG IV A programme 2007-2013. Under året har ett antal seminarier och fältdemonstrationer anordnats. Bilden är från fältdemonstrationen *Slätter av våtmarksäng – lieslätter i teori och praktik* vid Djävulsviken på Vaddö den 9 juli i år.
- Bild 5. Rimsjö naturreservat i Norrtälje kommun omfattar två hagar med vidkroniga ekar. Ekarna är cirka 150 år gamla. Fram till början av 1800-talet tillhörde marken kronohemmanet i Rimsjö vilket kan förklara ekförekomsten. I reservatet finns även ett relativt stort järnåldersgravfält. Reservatet har ett naturskönt läge i ett öppet odlingslandskap vid byn Rimsjö cirka 10 kilometer väster om Norrtälje. Området betas idag av nötkreatur. Under året har stiftelsen haft tillsyn i reservatet på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Bild 6. Ett av årets större projekt har varit *Rovdjursinformation i Roslagen*. Under året har Färsna naturcentrum erbjudit 27 rovdjursdagar för elever på Färsna gård. Innehållet har varit kunskap om de stora rovdjuret och olika aktiviteter kring rovdjur. Fokus har legat på diskussion och dialog samt att träna sig på att ta egen ställning. Här har Susanne Jansson en klass från Norrtälje.

© Norrtälje Naturvårdsstiftelse 2012

Layout: Elisabeth Hedin

Fotografier: Anna Westerlund (s. 4 bild 2 och 3, s. 5 bild 1 och 2, s. 6 bild 2, bild 3 på omslaget)
Lotta Andersson (s. 3 bild 2 och 3, s. 4 bild 1, s. 5 bild 3, bild 1 på omslaget)
Susanne Jansson (s. 6 bild 1 och 3, s. 7 bild 1)
Maria Ericsson (s. 8, 9, 12, 14, bild 4 på omslaget)
Elisabeth Hedin (s. 10, bild 2 och 5 på omslaget)
Claes Eliasson (s. 11)
Magnus Bergström (s. 13)
Måna Roos (s. 7 bild 2)
Mia Lewell (s. 3 bild 1)
Roine Karlsson (bild 6 på omslaget)

Tryck: Affärstryckeriet Norrtälje 2012

Årsredovisningen kan beställas från Norrtälje Naturvårdsstiftelse, Färsna gård, 761 73 Norrtälje, tel. nr: 0176 - 184 02, 184 07, e-post: norrtalje@naturvardsstiftelse.se eller laddas ner från vår hemsida www.naturvardsstiftelse.se.

Verksamhetsberättelse 2011

Under 2011 har stiftelsen fortsatt sitt arbete med att etablera Färsna Naturcentrum på Färsna gård. Naturcentrum ska vara ett besöks-, informations- och utbildningscentrum för aktiviteter knutna till naturvård, friluftsliv, kulturmiljövård, djurhållning samt småskaligt jord- och skogsbruk. Arbetet startade när stiftelsen flyttade sin verksamhet till Färsna gård under 2009. Flytten gjordes möjlig genom ett avtal mellan stiftelsen och Norrtälje kommun som innebär att Norrtälje Naturvårdsstiftelse har ansvaret för förvaltningen av Färsna gård, för egen del kan nyttja gården och där etablera Färsna Naturcentrum. Avtalet omfattar ett femtontal byggnader och ca 100 ha skog, åker, betesmark och gårdsplan. Under 2011 har stiftelsen tagit över ansvaret för djurhållningen på gården i samverkan med Färsna 4H-klubb. Satsningen har inneburit att stiftelsen har utökat sin personalstyrka med två djurskötare. Under året har hagar och inhägnader rustats upp och gårdens trädgård utvecklats. Ett avtal har tecknats med Norrtälje teknikgymnasium, som får nyttja gården som sin hemvist.

Många projekt har under året pågått vid Färsna gård. Stiftelsen har varit ansvarig för Leader-Uross projektet Nystart av Färsna gård, som syftar till att göra Färsna Gård till ett fungerande naturcentrum i tätortsnära miljö. Naturdagar och djurdagar med utomhuspedagogisk verksamhet har genomförts under i princip hela året och ett större projekt med rovdjursinformation till skolklasser löpte under hösten. Projektet Nordplus är ett utbildnings-samarbete mellan naturskolor runt Östersjön. Under en vecka besöktes Färsna Naturcentrum av 20 pedagoger från Sverige, Estland, Lettland och Litauen. Under året fortsatte LONA-projektet Naturen en väg till integration som syftar till att sprida kunskap och skapa intresse för naturen med invandrare som en prioriterad målgrupp. Ett nytt LONA-projekt, Folkets ängar, engagerar flera aktörer på gården som Norrtälje Veterantraktorklubb och Roslagens Naturskyddsförening.

Stiftelsen har fortsatt sitt arbete med olika slags naturvårdsprojekt som omfattar arter som är hotade och naturtyper som har höga naturvärden. Stiftelsen har arbetat med de långsiktiga projekten som berör mnemosynefjäril, asknätfjäril, stor tofsäxing och gulyxne. Stiftelsens arbete är viktigt för att rädda kvar dessa arter i Roslagen. Naturvårdsstiftelsen har under 2011 även arbetat med grundbesiktningar av naturreservat över hela Stockholms län och utarbetat skötselplaner samt ansvarat för skötsel av rikkärr, slåtterängar och havsstrandängar. Arbetet med att utföra tillsyn i naturreservat har fortsatt. Under året har stiftelsen fortsatt sitt arbete med projektet om slåtterängar inom ramen för EU-programmet Central Baltic. Projektet sprider kunskaper om natur- och kulturvärden i gamla slåtterängar och hur man bäst sköter dem för att bevara värdena.

Många av projekten har kunnat förverkligas genom statens satsningar på åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) och Lokala naturvårdssatsningen (LONA). Viktigt lokalt stöd har erhållits från Roslagens Sparbanks stiftelse för forskning och utbildning. För kunna bedriva sin verksamhet behöver Norrtälje Naturvårdsstiftelse fortsatt stöd från finansiärer och bidragsgivare. Vi vill tacka de som ekonomiskt har möjliggjort vårt viktiga arbete under 2011.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Karin Broström
Ordförande

Kurt Pettersson
VD

Innehållsförteckning

Verksamhetsberättelse 2011

Färsna gård	3
Färsna naturcentrum	5
Slätterängar	8
Mnemosynefjäril	10
Asknätfjäril	11
Stor tofsäxing	12
Gulyxne	13
Skötsel av områden	14
Övriga arbetsuppgifter	15
Information	16
Styrelse och personal	18
Norrtälje Naturvårdsstiftelse i media	20

Bokslut 2011

Årsredovisning	24
Förvaltningsberättelse	25
Resultaträkning	27
Balansräkning	28
Ställda säkerheter och ansvarsförbindelser	29
Redovisningsprinciper och bokslutskommentarer	30
Noter	31
Underskrifter	33

Färsna gård

Norrtälje Naturvårdsstiftelse har sedan 2009 förvaltningsansvaret för Färsna gård i Norrtälje. Detta innebär att stiftelsen bär hela ansvaret för skötseln av gården och kan utnyttja gården för egen verksamhet, som t.ex. naturskoleverksamheten vid Färsna naturcentrum. Sedan maj 2011 är Norrtälje Naturvårdsstiftelse även ansvariga för driften av gården, d.v.s. arbetsledning av all personal som arbetar på gården samt ansvar för djuren och dess dagliga skötsel. Färsna gård omfattar ett femtontal byggnader, gårdsplan och cirka 100 ha skog, åker och betesmark. Gården är belägen cirka 2 km norr om Norrtälje stads centrum. Förutom Norrtälje Naturvårdsstiftelse finns ett flertal andra föreningar och organisationer på gården. Bland annat Norrtälje Veterantraktorklubb och Färsna 4H vilka båda har en väl etablerad verksamhet på gården. Färsna gård är en ”öppen gård”, det vill säga gården är öppen för besök alla dagar, året om, helt utan avgift.

Löpande arbete

Att reparera och bygga nya hagar och hägn har varit en prioriterad uppgift under 2011, liksom att skaffa friska beteshagar åt gårdens djur och bättre anpassa hagarna på gården efter djurens olika behov. Ett arbete med att bygga flera och mer tillgängliga hagar, där besökaren kommer närmare djuren har även påbörjats. Färsna gårds egna åkrar har använts för odling av vall och har under året gett fint hö till gårdens djur. Under 2011 har två stutar av ras SRB införskaffats till gården. Dessutom fanns 8 gutefår (sju tackor och en bagge), en shetlandspionny, två minigrisar, två gäss, 10-tal höns, tre getter (två jämtgetter och en kastrerad bock av annan ras) samt kanner och fyra katter på gården. Alla djur ägdes av Färsna 4H men sköttes av Norrtälje Naturvårdsstiftelse på vardagarna. Djuren användes i den pedagogiska verksamheten, både kopplat till naturdagar och som ett redskap för TioHundra, Rodengymnasiets särskola och Balders hus verksamheter. Norrtälje Naturvårdsstiftelse förvaltade även Färsnas skog och hade därmed ansvaret för att avlägsna nedfallna träd och liknande. Timret sågades och klövs till ved i olika längder och såldes på gården både som meterved och i stor eller liten säck.

Projekt

Ett flertal projekt har under året berört Färsna gård och bidragit till förbättringar av dess miljöer. Inom ramarna för LEADER-projektet *Nystart av Färsna gård* har det byggts ännu ett vindskydd på gården samt tillverkats skyltar för utplacering längs en *Viltvårdsstig* och en *Fågelstig*. Även en *Hitta Vilsestig* för de allra minsta barnen har satts upp på Färsna gård och en samlingsplats för naturskoleverksamheten har iordningställts strax utanför gårdskärnan. Under våren fick gården också en efterlängtat källsorteringsstation tack vare ett så kallat MICRO LEADER-projekt. Denna används flitigt av gårdens alla besökare.

Färsna gård rymmer många olika verksamheter och är öppen för besökare alla dagar året om.

Djuren på gården används i den pedagogiska verksamheten på Färsna Naturcentrum, men även som ett verktyg för TioHundras dagverksamhet, Rodengymnasiets särskola och Balders hus verksamheter.

Två jämtgetter ingår i djurbesättningen på Färsna gård.

Arrangemang

Midsommarfirandet på Färsna gård 2011 slog alla rekord.

I juni var det premiär för ett allmänt midsommarfirande på Färsna gård. Arrangemanget, som ordnades i samarbete mellan Norrtälje Naturvårdsstiftelse, Norrtälje Veterantraktorklubb, Färsna 4H och föreningen Kultursparken blev en succé. Närmare 2 500 besökare hittade till gården denna midsommarafton och vitsorden efteråt var idel positiva.

Liksom föregående år hölls höstmarknad på Färsnadagen den 17 september. Arrangemanget genomfördes i samarbete med samtliga aktiva föreningar på Färsna och lockade cirka 500 besökare som bland annat kunde ta del av försäljning, tunnbrödsbak, rovdjursinformation från Färsna Naturcentrum, tipspromenader och fiskdamm.

I adventstid var det dags för årets sista arrangemang då julmarknad på Färsna hölls 26 november. Trots kyla och regn infann sig cirka 800 personer för att ta del av julmarknaden i gammal gårdsmiljö.

Avtal

Norrtälje Naturvårdsstiftelse har under 2011 tecknat avtal för verksamhet med ett flertal olika aktörer. Med Färsna 4H tecknades i maj månad ett avtal rörande övertagande av driften och skötseln av djuren. Detta medförde även att befintliga avtal med TioHundra och Rodengymnasiets särskola nytecknades med Norrtälje Naturvårdsstiftelse som leverantör av deras verksamhet.

Sedan tidigare har stiftelsen haft ett avtal rörande undervisning med Norrtälje Teknikgymnasium AB. Under 2011 tecknades dessutom ett omfattande avtal med dem där Färsna gård utgör gymnasieskolans hemvist och en plats för praktisk undervisning i till exempel djurkurser.

Två olika sponsoravtal har även avtalats under året. Roslagsbostäder AB har förbundit sig att sponsra Färsna gård mot att kunna erbjuda sina hyresgäster i de nya hyreshusen i Färsnaområdet att gratis ha möten och sammankomster i lokaler på Färsna gård. Dessutom har Roslagens Sparbank sponsrat stiftelsen och Färsna gård. Motprestationen från stiftelsen har varit gruppstärkande aktiviteter för personalen och trädplantering på Färsna för att klimatneutralisera bankens resor.

Lotta Andersson och Susanne Jansson ansvarade för Färsna gård under 2011. Verksamheten har under året stötts av Roslagens sparbanksstiftelser, Roslagsbostäder, Leader UROSS och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, samt Allmänna arvsfonden.

Inom ramen för projektet "Nystart av Färsna gård" arrangerades för andra året i rad en välbesökt höstmarknad under namnet Färsnadagen .

Manngårdsbyggnaden på Färsna gård i vinterskrud.

Färsna naturcentrum

Färsna naturcentrum är Norrtälje Naturvårdsstiftelsens pedagogiska verksamhet på Färsna gård. Det är ett besöks-, informations- och utbildningscentrum för aktiviteter knutna till naturvård, friluftsliv, natur, jordbruk, småskaligt skogsbruk och hållbar utveckling. Fokus ligger på utomhuspedagogik för barn och ungdomar, som ett komplement till skolan och förskolans ordinarie verksamhet. Färsna naturcentrum vill visa på naturens möjligheter att lära och utvecklas på bästa sätt.

Färsna naturcentrum har utvecklats mycket under året och responsen har varit stor från skolor, förskolor, pedagoger och andra intressenter. Flera av våra aktiviteter och projekt har uppmärksammats av Norrtälje Tidning. Sammanlagt har vi haft cirka 2 500 deltagare vid de olika aktiviteterna, förutom de öppna dagar vi deltagit i vid Färsna gård. Färsna naturcentrums vision har varit under året att ge positiva naturupplevelser till ALLA. Den gemensamma faktorn i flertalet av våra projekt och visioner är ökad tillgänglighet. Färsna naturcentrum har också initierat ökat samarbete med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och sjukvården för att visa på naturens möjligheter för alla i natur, trädgård och på gården.

Naturdagar och undervisning

Under 2011 har Färsna naturcentrum arrangerat naturdagar för elever och hållit lektioner i naturkunskap (gy) med 2 100 deltagare fördelat över hela året. Dagarna har bedrivits utomhus året runt och årstidernas växlingar har utnyttjats. Naturdagarna och aktiviteterna är kopplade till gällande läro- och kursplaner, som en väg mot högre måluppfyllelse för elever/barn, bättre hälsa, ökad självkänsla och välbefinnande. Tema på dagarna har varit historisk närmiljö, arktkunskap, rovdjur, teknik, överlevnad, matlagning ute över öppen eld, friluftsteknik, odling, naturslöjd, teambuilding och hälsa.

Fortbildningar och föreläsningar

Vidare har Färsna naturcentrum hållit i fortbildningsdagar för pedagoger i förskola och skola gällande utomhuspedagogik och utemiljöns möjligheter för barns/elevs lärande och utveckling. Det har varit ett stort intresse för fortbildningarna med deltagare från Norrtälje kommun, men även från andra kommuner. Färsna naturcentrum har hållit 14 fortbildningar där totalt 168 pedagoger deltagit.

Teambuilding/event

Färsna naturcentrum har under året arrangerat fyra teambuilding för företag. Dessa har varit kopplade till natur och friluftsliv, vilket gynnat samarbetet och gruppkänslan. Aktiviteterna har avslutats med eftermiddagskaffe i trädgården och på gårdens café. Vi har också arrangerat personalevent med skogsplantering och matlagning ute. Totalt har vi haft 80 deltagare.

Teknikgymnasiet har sina kurser i ekologi och naturkunskap på Färsna naturcentrum. Här är elever i full gång med att bygga en varmbädd för att testa den odlingsmetoden i trädgården. Mars 2011.

En av de naturdagar som Färsna naturcentrum genomfört under alla årstider. Här är elever från Montessoriskolan i Norrtälje. Maj 2011.

Fortbildning i utomhuspedagogik för pedagoger i skola och förskola. Här är pedagoger från fritidshemmet i Hallstavik som ser möjligheterna i naturen för barns utveckling, glädje och rekreation. September 2011.

Projekt

Internationella projekt och aktiviteter

Under juni arrangerade Färsna naturcentrum en naturdag för 25 utländska studenter från bland annat Polen och Ukraina som deltog i Forskarskolan på Erkenlaboratoriet, Uppsala universitet.

I augusti genomförde Färsna naturcentrum tillsammans med Erkenlaboratoriet (Uppsala universitets limnologiska del) en utbildningsvecka på Färsna och Norr Malma i Norrtälje. Under åren 2010-2012 ska det vara tre utbildningsveckor förlagda i augusti inom ramen för projektet *Nordplus* som finansieras av Internationella programkontoret (EU) och årets tema var "Människa och natur", vilket kopplades till tre olika biotoper, vatten, skog och odlingslandskap. Övriga partners är från Estland, Lettland och Litauen. Sammanlagt deltog 18 pedagoger. Vi har på detta sätt initierat ett spännande nätverk mellan våra regioner och det kommer utveckla allas verksamheter.

I oktober arrangerade Färsna naturcentrum tillsammans med Erkenlaboratoriet ett uppstartsmöte i projekt *Comenius Regio*. Det är ett utvecklingsprojekt som finansieras genom Internationella Programkontoret (EU). Norrtälje kommun samarbetar med Tallin i Estland. Pilotskolorna i Norrtälje kommun är Svanberga skola och Montessoriskolan i Norrtälje. Syftet är att utveckla skolorna i regionerna och att genom projektet marknadsföra naturskolorna som ett kontinuerligt komplement till skolorna ordinarie verksamhet. Oktoberveckan innehöll seminarium, workshops, diskussioner och planering. Projektet pågår under perioden 2011-2013 och kommer förhoppningsvis leda till en stor utveckling i allas verksamheter.

Integration

Ett annat av årets projekt har varit *Naturen - en väg till integration* (LONA). Vi vill visa på naturens möjligheter för alla. Svenskar har ofta en mycket romantiserad bild av naturen, vilket är främmande för många människor från andra kulturer. För dessa människor är naturen ofta förknippad bland annat med farliga djur, skydd vid krig och kriminalitet. Färsna naturcentrum vill visa på Allemansrättens möjligheter för alla. I naturen kan invandrarna också finna identifikation och samband med sin bakgrund. Det kan till exempel vara vid eldens lågor eller i artkännedom. I friluftslivet och de gemensamma upplevelserna kan människor känna att de inte är så olika, utan en tillgång för varandra. Genom SKANDIA (projekt *Vinterutflykter för barn och ungdom från andra länder*) har vi fått möjlighet att köpa in snöskor. Dessa har nyttjats för enkla men fantastiska vinterturer kring Färsna gård, med efterföljande fika kring öppen eld. Aktiviteterna under året har varit mycket lyckade och vi kommer erbjuda liknade enkla utflykter för invandrare och svenskar under 2012.

Färsna naturcentrum genomförde tillsammans med Erkenlaboratoriet en utbildningsvecka inom ramen för "Nordplus" (Internationella programkontoret EU). Augusti 2011.

Projekt "Comenius Regio" är ett utvecklingsprojekt mellan Norrtälje kommun och Tallins kommun. Här är deltagarna på workshop i Färsnas skog tillsammans med Susanne Jansson.

SKANDIA "Idéer för livet" och LONA "Naturen en väg till integration" möjliggjorde fantastiska vinterturer för invandrare på snöskor i Färsnas marker. Mars 2011.

Året har präglats av arbete kring att öka tillgängligheten på Färsna gård för alla. Detta kommer att genomsyra många av Färsna naturcentrums projekt framöver.

Anna Westerlund pejar tillsammans med elever från Freinetskolan Hugin i Norrtälje på en av alla rovdjursdagar som Färsna naturcentrum genomfört under hösten 2011.

Tillgänglighet

Ett fokusområde i år har varit ökad tillgänglighet. Färsna naturcentrum arbetar medvetet med att öka tillgängligheten på gården genom att skylta, utforma stigar, göra hårdgjorda ytor och skapa en öppen gård för ALLA. Under 2011-2013 kommer vi genom projektet *Positiva naturupplevelser för ALLA* (Allmänna arvsfonden) att kunna göra Färsna gård mer tillgänglig och anordna naturaktiviteter för barn och ungdomar med funktionsnedsättning och även barn med annan bakgrund.

Rovdjur

Ett av årets större projekt har varit *Rovdjursinformation i Roslagen* (Naturvårdsverket). Färsna naturcentrum har erbjudit 27 rovdjursdagar för elever på Färsna gård. Innehållet har varit kunskap om de stora rovdjuren och olika aktiviteter kring rovdjur. Fokus har legat på diskussion, dialog och att träna sig på att ta egen ställning. Färsna naturcentrum har också byggt upp en enkel rovdjursutställning på Färsna gård med skinn, skallar, bilder m.m. Den 27 september hölls en föreläsning i Norrtälje för lokalbefolkning om rovdjur och personal från Länsstyrelsen i Stockholms län berättade om det aktuella rovdjursläget och förde dialog med de 70 deltagarna. Projektet har skett i samarbete med Rovdjurscentrat "De 5 stora" i Järvsö och Länsstyrelsen i Stockholms län.

Övriga aktiviteter

Färsna naturcentrum har även deltagit vid Veterantraktordagen, Färsnadagen och julmarknaden och berättat om verksamheten, samt hållit i aktiviteter som anknyter till vår verksamhet. Besöksantalet dessa tillfällen har sammanlagt varit cirka 4 000 personer.

Susanne Jansson, Anna Westerlund och Lotta Andersson ansvarade för Färsna naturcentrum under 2011. Verksamheten har under året stötts av Roslagens sparbanks stiftelser, Roslagens sparbank, Allmänna arvsfonden, SKANDIA- *Ideér för livet*, Naturvårdsverket (Lokala naturvårdssatsningen LONA och Information om stora rovdjur), Prins Carl Gustafs Stiftelse och Hushållningssällskapet.

Slätterängar

Under 2010 påbörjade Norrtälje Naturvårdsstiftelse projektet *Bevarande och skötsel av kustnära kalkrika kulturmarker*. Projektet pågår fram till 2013 och dess syfte är att öka kunskapen om de slättermarker som finns i Roslagen som idag växer igen och försvinner alltmer. Målet är att allt fler slättermarker ska skötas för att bevara det öppna kulturlandskapet och den biologiska mångfalden. Seminarier och fältdemonstrationer om slättermarkernas historia, natur- och kulturvärden samt olika skötselmetoder har anordnas även under 2011 liksom 2010. Dessa seminarier och fältdemonstrationer har riktat sig till alla som är intresserade av slättermarker och dess skötsel.

Projektet ingår i ett internationellt samarbetsprojekt mellan Sverige, Finland och Estland. Projektet är till 75 % finansierat med EU-medel från EU-programmet Central Baltic, INTERREG IV A programme 2007-2013. Norrtälje Naturvårdsstiftelse har medverkat i ett arbetsmöte på Gotland den 27-29 april samt i Nigula i Estland den 14-16 september. Stiftelsen har även deltagit på informationsmöte om EU-projekt hos Tillväxtverket i Östersund 18-19 maj. Stiftelsen har också presenterat Central Baltic projektet för Norrtälje kommuns vänort Kärddla.

Fyra seminarier genomfördes under 2011

- *Värdefulla träd i kulturlandskapet – gamla träd och dess värden* den 6 april.
- *Arbeta med dessa marker – brukande i generationer* den 17 september i samband med Färssnadagen.
- *Kulturlandskapets historia - Uppländska slättermarker och dess historia* den 23 november.
- *Diskussionsseminarium om att engagera folk och väcka intresse för kulturlandskapets bevarande* den 30 november.

Fem fältdemonstrationer genomfördes under 2011

- *Tillgängliga ängar, vandring i Häverö–Östernäs* den 8 juni.
- *Slätter av våtmarksäng – lieslätter i teori och praktik* vid Djävulsviken på Väddö den 9 juli.
- *Maskindemonstration av småskaliga slättermaskiner* under Veterantraktordagen den 13 augusti.
- *Slättergille på Maran, Väddö* tillsammans med Roslagens Naturskyddsförening den 27 augusti.
- *Fältdemonstration om hästslätter* den 17 september i samband med Färssnadagen.

Totalt har cirka 240 personer deltagit i aktiviteterna under 2011. Under 2012 fortsätter projektet med en publikation om indikatorarter i det kustnära landskapet.

*Naturvandring med Ebbe Zachrisson i Häverö – Östernäs. I förgrunden ses den ovanliga orkidén Guckusko (*Cypripedium calceolus*). Juni 2011.*

Demonstration av småskaliga slättermaskiner i samband med Veterantraktordagen. Augusti 2011.

Demonstration av slätter med häst i samband med Färssnadagen. September 2011.

Ängsmarken, intill det nya bostadsområdet nedanför Färsna gård, som är med i projektet "Folkets ängar" på Färsna.

Området på bilden ovan restaureras av Norrtälje Veterantraktorklubb. Det är nu färdigt för fagning i maj 2012.

Under 2011 påbörjade Norrtälje Naturvårdsstiftelse LONA projektet *Folkets ängar på Färsna*. Projektet pågår fram till 2013 och dess syfte är att öka medvetenheten och kunskapen om de biologiska och kulturella värdena som finns i kulturlandskapet och hur dessa marker kan skötas som ett småskaligt jordbruk med äldre skötselmetoder. På markerna runt Färsna gård finns två gamla inägor i skogen som växt igen på grund av upphörd hävd. Dessa områden samt ett område intill det nya bostadsområdet nedanför Färsna gård kommer att restaureras och därefter kommer fagning, slåtter och höbärgning att genomföras årligen. Skötseln genomförs med äldre metoder såsom lieslätter, slåtter med slåtterbalk efter häst och höhässjning. Vid ängarna kommer informationsskyltar sättas upp som informerar om det gamla odlingslandskapet och ängens natur- och kulturhistoriska värden. Det kommer även att ges informations- och utbildningstillfälle för närboende, skolklasser och besökande om äldre skötselmetoder och vårt kulturlandskap. Under året har ett informationsmöte hållits med Natur-skyddsföreningen Roslagen, Norrtälje Veterantraktorklubb och Färsna 4H. Det har även genomförts röjning av kantonerna runt de två gamla inägorna och röjning av området intill bostadsområdet. Röjningarna utfördes av Veterantraktorklubben Norrtälje.

Maria Pettersson och Maria Ericsson ansvarade för projektet under 2011 vilket finansierades av EU-programmet Central Baltic INTERREG IV A, Lokala naturvårdssatsningen (LONA) och Norrtälje Naturvårdsstiftelse. Maria Ericsson ansvarade för projektet *Folkets ängar på Färsna* vilket finansierades av Lokala naturvårdssatsningen (LONA) och samt genom ideell arbetskraft av medfinansierare.

Mnemosynefjäril

Norrtälje Naturvårdsstiftelse startade 1995 projekt *Mnemosynefjäril* vilket syftar till att rädda den starkt hotade mnemosynefjärilen (*Parnassius mnemosyne*) från att försvinna från Upplandskusten. Sedan starten av projektet har stiftelsen genomfört årliga inventeringar i Norrtälje kommun samt gjort biotopförbättrande åtgärder på befintliga lokaler i form av bland annat rövning vid behov. I dagsläget finns mnemosynefjärilen endast kvar i tre regioner i landet. Stockholms län har ett stort ansvar när det gäller denna fjäril eftersom delar av beståndet längs Roslagskusten, som är en av regionerna, finns inom länet i Norrtälje kommun. Länsstyrelsen i Stockholms län har därför, från och med 2005, gett stiftelsen i uppdrag att bland annat årligen inventera samtliga idag kända förekomster i Norrtälje kommun inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Syftet med inventeringarna är att fastställa fjärilens status på de idag kända förekomstområdena inom kommunen samt att fungera som underlag för fortsatta skötselåtgärder. Vid årets inventering av de två kvarvarande mnemosynefjärilslokalerna på Rådmansö i Norrtälje kommun beräknades populationsstorlekarna till 65 respektive 310 individer vilket ger en total mnemosynefjärilspopulation om 375 individer. Det är den högsta noteringen inom ramen för stiftelsens inventeringar sedan 2003. Inventeringen utfördes av Elisabeth Hedin.

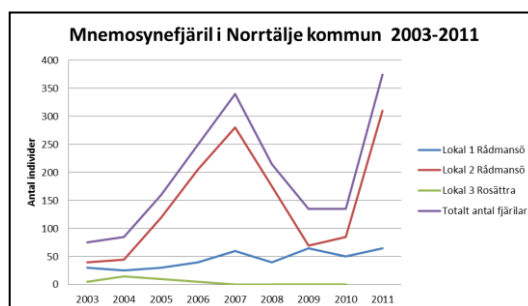
För att undersöka om närliggande områden på Rådmansö har potential att hysa mnemosynefjärilen inventerade stiftelsen i år även förekomsten av nunneört i ett område cirka 1,4 km fågelvägen öster om lokalerna på Rådmansö. Området visade sig dock inte vara lämpligt för fjärilen.

Sedan 2008 har stiftelsen årligen utfört slåtter och höbärgning av en av lokalerna på Rådmansö och så även 2011. Slåttern syftar till att bekämpa gräset bergrör (*Calamagrostis epigeios*) som invaderat området och därmed kväver både nunneörten och nektarkällorna som mnemosynefjärilen är beroende av för sin fortlevnad. Slåttern utfördes av konsult Jan-Olov Björklund, Jannes Natur & Miljö AB.

Vid inventeringen av lämpliga områden för mnemosynefjärilen i de norra delarna av Norrtälje kommun 2008 hittades ett område väster om Edeboviken vilket borde vara den mest optimala platsen att göra en utsättning av mnemosynefjärilen på. Lokalen ligger cirka sju km fågelvägen från närmaste mnemosynefjärekomst i Östhammars kommun, Uppsala län. Stiftelsen har i år, i samarbete med konsult Jan-Olov Björklund, Jannes Natur & Miljö AB, genomfört en utsättning av parade honor med phragis i detta område. Honorna samlades in på två av mnemosynelokalerna i Östhammars kommun. Syftet med utsättningen är att expandera populationen i Uppsala läns skärgård och därmed ytterligare säkra artens överlevnad i Uppland.

Mnemosynefjärilen är en av våra största dagfjärilar. Den förekommer i småskalig ängs- och hagmark med värdväxten nunneört som är larvens enda föda. Artens utbredning är starkt minskande och den saknas helt i stora delar av sitt tidigare utbredningsområde i Europa. Främsta hotet utgörs av upphörande bete och slåtter som orsakar igenväxning. Fjärilen klassas i Sverige som starkt hotad (EN). Arten är fridlyst och omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv. Tidigare förekom den i flera landskap från Skåne och Blekinge, längs Öland och Gotland till Uppland, samt i Medelpad och Jämtland. I dagsläget finns den endast kvar i tre regioner; Blekinges kustland, Roslagskusten i Uppland och Indalsälvens delta i Medelpad. I Norrtälje kommun återstår bara två lokaler på Rådmansö.

Mnemosynefjärilens utveckling på de kända lokalerna i Norrtälje kommun 2003-2011

Elisabeth Hedin ansvarade för projektet under 2011 vilket finansierades av Länsstyrelsen i Stockholms län inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP).

Asknätfjäril

Asknätfjärilens ovansida är brunsvart med brunröda tvärband, undersidan är klart rödgul. Fjärilen förekommer i skogstrakter längs hyggen och skogsbilvägar med värdväxterna ask och olvon som är larvernas föda. Den har tidigare haft en större utbredning men dess kraftiga tillbakagång sammanfaller med 1950- och 1960-talens stora nedläggningar av mindre lantbruk i skogsbygder. Asknätfjärilen klassas som starkt hotad (EN) i Sverige. Den är fridlyst och omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv. Arten förekom tidigare i Skåne och Blekinge samt i ett band från östra Värmland över Dalarna till Roslagens kust i Uppland. Idag finns den endast kvar i Norrtälje och Lindsberg kommun.

Totala antalet larvkolonier per år på 17 av lokalerna i förekomstområdet i Norrtälje kommun vid 2002, 2003, 2005-2011 års inventeringar.

Elisabeth Hedin ansvarade för projektet under 2011 vilket finansierades av Länsstyrelsen i Stockholms län inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP).

Norrhälje Naturvårdsstiftelse startade 2003 projekt *Asknätfjäril* vilket syftar till att bevara den starkt hotade asknätfjärilen (*Euphydryas maturna*) genom att upprätthålla och återskapa de livsmiljöer som är avgörande för artens fortlevnad. Målet med projektet är att ge en klar bild över beståndets storlek och utbredning i länet samt att säkra artens långsiktiga överlevnad.

Asknätfjärilen återupptäcktes i Stockholms län, närmare bestämt i Norrtälje kommun, så sent som 2001 efter att ha befarats varit utdöd i 14 år. Stockholms län har ett stort ansvar när det gäller asknätfjärilen eftersom större delen av förekomsten i landet finns inom länet. Länsstyrelsen i Stockholms län har därför, från och med 2005, gett stiftelsen i uppdrag att bland annat årligen inventera de idag kända förekomsterna i Norrtälje kommun inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Idag sträcker sig asknätfjärilens förekomstområde grovt sett från Stockholms läns västra gräns norr om Asp-dalssjön i Edebo socken söderut till Norrhenninge i Ununge socken.

Under åren har populationsstorlekarna varierat en del. Variationen kan bero på faktorer som angrepp av den artspecifika brackstekeln (*Cotesia acuminata*) vilken ökar explosionsartat när det finns många larvkolonier eller torra eftersom larverna är mycket uttorkningskänsliga. Variationen kan också bero på älgbetet då larvernas värdväxter ask och olvon är begärlig föda för älgen och askskottsjukan vilken är en för Sverige relativt ny svampsjukdom av okänt ursprung samt även gynnsamt alternativt dåligt väder under fjärilens parningssäsong.

I år inventerades inte alla lokaler i förekomstområdet utan endast ett urval om 17 lokaler. I urvalet har faktorer som bland annat stora lokaler med långa förekomstserier, lokaler inom Natura 2000 områden, tidigare röjda lokaler, lokaler som ska röjas samt lokalernas geografiska läge beaktats. Inventeringen gjordes av Elisabeth Hedin tillsammans med konsulterna Jan-Olov Björklund, Jannes Natur & Miljö AB och Nina Söderström, Söderströms Natur- och Kulturvårdstjänst. Vid årets inventering noterades 285 larvkolonier på de 17 utvalda lokalerna. Resultatet visar att antalet larvkolonier minskat med drygt 41 procent jämfört med 2010. Årets resultat är det sämsta hittills och är närmast att jämföra med 2005 års resultat då totalt 318 larvkolonier noterades på dessa lokaler. Som mest har 1 214 larvkolonier noterats på de 17 lokalerna vid 2008 års inventering.

Under 2011 har stiftelsen även utfört biotopförbättrande åtgärder på ett tiotal lokaler i förekomstområdet. Åtgärderna har bestått av att röja sly och granplantor som hotar att växa igen över asknätfjärilens värdväxter ask och olvon. Konsult Jan-Olov Björklund, Jannes Natur & Miljö utförde röjningarna.

Stor tofsäxing

Norrtälje Naturvårdsstiftelse startade 1994 projekt *Stor tofsäxing*. Syftet är att bevara arten på den ursprungliga lokalen vid Kapellskär på Rådmansö. Kapellskär är den enda kända växtplatsen i Norden för stor tofsäxing (*Koeleria grandis*). Växten är känd från området sedan 1892 då den insamlades. Den anses vara ett krigsminne från ryssarnas invasion med en 26 000 man stark flotta som ankrade utanför Kapellskär i juli 1719. På de ryska skeppen fanns hästar och i det hö som medfördes kan stor tofsäxing ha funnits.

Nästa notering av arten är från 1921 då tofsäxingen angavs som rikligt förekommande i en nordexponerad backäng. Större delen av lokalen blev dock förstörd av exploateringen vid utbyggnaden av Kapellskärs hamn. I slutet av 1960-talet noterades att det fanns kvar ett 30-tal tuvor. Därefter gick det snabbt utför och arten ansågs 1976 genom en artikel i Norrtälje Tidning vara utrotad. Men uppgiften var felaktig eftersom Joakim Ekman återfann den samma år. Tofsäxingen har sedan dess hållit sig kvar i några få tuvor som årligen brukar skjuta upp några axbärande strån. Utvecklingen följs även av Joakim Ekman inom ramen för Floraväxteri Uppland.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse började inventera stor tofsäxing 1994 och i mars 1995 påbörjade stiftelsen en restaurering av 0,36 ha kring den då halvöppna växtlokalen. Restaureringen innebar röjning av buskar och avverkning av enstaka träd samt byggande av en trädgårdsgård. Därefter betades området årligen med får fram till 2006. Den ursprungliga tuvan stängslades in för att den inte skulle betas bort. Under åren 2007 - 2011 har stiftelsen genomfört en satsning på lokalen med slätter som hävd istället för bete. Under dessa år har rensning av stubbar och stenar samt fagning, slätter och höbärgning genomförts. En fortsatt hävd är en förutsättning för artens överlevnad.

I maj 2008 planterade stiftelsen ut 100 exemplar av stor tofsäxing i grupper om 20 plantor på fem platser i växtlokalen. Plantorna kom från Bergianska Trädgården i Stockholm som genom vegetativ förökning odlat upp dessa plantor från trädgårdens egna plantor, vilka härstammar från Kapellskär. Uppföljningen 2009 visade att alla 100 utplanterade tuvor fanns kvar vilka totalt hade producerat 1 419 axbärande strån. Under 2010 återfanns 89 tuvor med totalt 48 axbärande strån. Vid årets inventering noterades 57 tuvor med totalt 119 axbärande strån. Minskningarna av antal tuvor kan delvis bero på en rad långa och hårda vintrar samt det alltmer täta skiktet av gräset bergrör (*Calamagrostis epigeios*) vilket breder ut sig i området och tränger undan stor tofsäxing.

Stor tofsäxing är ett grönt flerårigt tuvat gräs. Stråna är ganska grova och kan bli cirka en meter höga. Axen är cirka 10 cm långa och bladen är smala och platta med långa hår i kanten. De övre bladslidorna är finhåriga medan de nedre är långhåriga. Arten blommar i juni - juli. Stor tofsäxing bildar underjordiska utlöpare som bidrar till att den kan bilda klonartade bestånd. Stor tofsäxing förekommer spridd från Polen över de Baltiska länderna till västra och norra Ryssland. Stor tofsäxing klassas idag som akut hotad (CR) i Sverige enligt ArtDatabanken. Den är fridlyst och en av landets absolut sällsyntaste arter.

Maria Ericsson ansvarade för projektet 2011 vilket finansierades av Länsstyrelsen i Stockholms län inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP).

Gulyxne

Gulyxne är en ca 10 cm hög gulgrön orkidé som växer i öppna kärr påverkade av kalkrikt grundvatten, s.k. rikkärr. Arten kräver en jämn, kontinuerlig tillgång på vatten och är därför känslig för åtgärder som påverkar hydrologin på växtplatsen. Arten missgynnas av dikningar inom jord- och skogsbruket, vägdragningar samt upphörande av bete och slåtter. Gulyxnes krav på rätt kemisk vattensammansättning gör den dessutom känslig för övergödning- och försurningseffekter på grund av luftburna föroreningar. Gulyxne klassas i Sverige som sårbar (VU) enligt ArtDatabanken. Den är fridlyst och omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv. I Norrtälje kommun finns idag fem lokaler utspridda i Edsbro, Vaddö och Rådmansö socknar.

Årets inventering av gulyxne i rikkärret Bollen på Rådmansö utfördes av Maria Ericsson på uppdrag av Norrtälje kommun.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse startade år 1997 projekt *Gulyxne* med syftet att bevara orkidéen gulyxne (*Liparis loeselii*) och dess miljö, rikkärren, i Norrtälje kommun. Med tiden har flera olika projekt utvecklats.

Innan starten av projektet 1997 gjordes en inventering av gulyxne i rikkärret Kista hav på Vaddö i samband med den restaurering av området som stiftelsen påbörjade 1992. För att kunna följa upp inventeringen lades fasta provtytor ut vilka har följts upp 1998 - 2001 samt 2009. Syftet med inventeringarna var att ta reda på hur populationen reagerade på den återupptagna slåtterhävden i rikkärret. Du kan läsa mera om det projektet i vår rapport *Hävd av rikkärr* (rapport 2010:1).

Norrtälje Naturvårdsstiftelse har även under perioden 2000-2010, på uppdrag av Skärgårdsstiftelsen, inventerat en lokal med gulyxne i rikkärret Gunnarsmaren i naturreservatet Riddersholm på Rådmansö. Det är ett stort rikkärr som omfattar cirka 11 ha och ingår i en större beteshage som idag betas extensivt. Inventeringen utfördes i 120 rutor om 2 x 2 meter och täckte därmed ett 500 m² stort område. Målsättningen var att inventera en så stor del som möjligt av det kända beståndet. Även förekomsten av bladvass och andra arter som bedöms kunna påverka gulyxnepopulationen noterades.

Under 2009 fick stiftelsen i uppdrag av Norrtälje kommun att ta fram ett kontrollprogram för uppföljning av gulyxne i rikkärret Bollen på Rådmansö. Bakgrunden var den VA-ledning som planerades att läggas ned nära kärret. En stor provyta placerades i gulyxnepopulationen och under inventeringen påträffades 86 exemplar varav 7 blommande. Under 2010 gjordes en uppföljning och då noterades 59 exemplar varav 10 var i blom. Vid årets inventering noterades totalt 32 individer varav 3 var blommande. Minskningen beror troligtvis på igenväxningen i området.

Skötsel av områden

Norrtälje Naturvårdsstiftelse har sedan 1992 arbetat med att restaurera och utföra naturvårdsskötsel av slåtterängar, lövängar, rikkärr, havsstrandängar och naturbetesmarker med höga naturvärden. Stiftelsen äger inte själv marken utan har antingen överenskommelser med markägare om skötsel eller så utförs skötseln på uppdrag av t.ex. Länsstyrelsen eller Norrtälje kommun. Flera av områdena har blivit skyddade som Natura 2000-områden. Den praktiska skötseln av områdena utförs av anlitade lokala entreprenörer och stiftelsens eget arbetslag. När det gäller Maran utförs skötseln av Roslagens Naturskyddsförening.

Slåtterängar är en av våra mest artrika naturtyper. I Norrtälje kommun fanns år 1866 nästan 26 000 ha slåtter- och lövängar, det vill säga lika stor areal som det idag finns åker i kommunen. Slåtterängarna har i stort sett sedan dess försvunnit och idag finns endast cirka 35 ha kvar i kommunen.

Under året har stiftelsen ansvarat för skötseln av rikkärren Kista hav och Maran på Vaddö samt Södersjön vid Loharad. Stiftelsen har även ansvarat för skötseln av slåtterängarna Kråkhättan i Roslags-Bro samt Kapellskär och Trollskäret på Rådmansö och havsstrandängen Djävulsviken på Vaddö. Åtgärderna har bestått av slåtter och höbärgning. På uppdrag av Norrtälje kommun har stiftelsen också utfört slåtter och höbärgning på Vigelsjö slåttervall och Sunnbackens slåtteräng i Vigelsjö naturreservat, Norrtälje.

Områden	Naturtyp	Areal (ha)
Kista hav (N2000)	Rikkärr	1,13
Maran (N2000)	Rikkärr	0,21
Södersjön (N2000)	Rikkärr	0,25
Kråkhättan (N2000)	Slåtteräng	0,56
Kapellskär	Slåtteräng	0,36
Trollskäret	Slåtteräng	0,47
Sunnbacken (Vigelsjö naturreservat)	Slåtteräng	0,38
Vigelsjö slåttervall (Vigelsjö naturreservat)	Slåtteräng	1,11
Djävulsviken	Strandäng	0,53
Totalt		5,00

Elisabeth Hedin ansvarade för projektet under 2011 vilket finansierats av EU:s jordbruksstöd, Länsstyrelsen i Stockholms län, Norrtälje kommun och EU-programmet Central Baltic INTERREG IV A.

Lieslåtter i teori och praktik vid Djävulsviken. Här slipas liarna innan slåttern. Juli 2011.

Lieslåtter vid Djävulsviken. Juli 2011.

Slåttergille på Maran, Vaddö tillsammans med Roslagens Naturskyddsförening. Augusti 2011.

Räfsning av hö på Maran, Vaddö. Augusti 2011.

Övriga arbetsuppgifter

Tillsyn av naturreservat

Under 2011 har Norrtälje Naturvårdsstiftelse ansvarat för tillsynen av 13 naturreservat i Norrtälje kommun. På uppdrag av Norrtälje kommun har stiftelsen genomfört tillsyn av de kommunala naturreservaten Linkudden, Rörvik, Marum, Fäviksgrundet och Oxnäset. Under året gjordes två protokollförda besök per område. På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län har stiftelsen även genomfört två till tre tillsynsbesök vardera i naturreservaten Kornamossen, Hummelberget, Långsjön, Rimsjö, Rimsjöskogen, Mornäsan samt Råda och Vågsjön. Tillsynen utfördes av Elisabeth Hedin.

Grundbesiktning av naturreservat

Norrtälje Naturvårdsstiftelse har under 2011, på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län, utfört grundbesiktning av fem naturreservat i Stockholms län. Grundbesiktningen innebar att hela naturreservatet besöktes och alla anordningar och skyltar besiktigades. Dessutom gick alla markerade stigar igenom i hela sin längd. Syftet med grundbesiktningen var att få kunskap om behovet av skötsel och besöksanordningar i naturreservatet och ska även ligga till grund för en flerårsplanering av reservatet. Grundbesiktningen av naturreservaten Ekoberget (Nacka kommun), Pålalm (Botkyrka kommun) och Reveludden (Nynäshamn kommun) utfördes av Elisabeth Hedin. I naturreservaten Korpberget (Södertälje kommun) och Bårsjön (Södertälje/Nykvarn kommun) utfördes grundbesiktningen av Cristian Jaramillo.

Diverse åtgärder i naturskyddsområden

På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län har Norrtälje Naturvårdsstiftelse under 2011 utfört följande åtgärder i tre naturskyddsområden i Norrtälje kommun. Två av dem utfördes av Maria Ericsson.

Kvicksalshagen-Igelsjön, Natura 2000-område

Planering för röjning genom bedömning av igenväxningsgrad, krontäckning och skuggeffekt samt bedömning av förutsättningar för slätter runt Igelsjön. Framtagande av förslag på områden för röjning samt områden för slätter. Även en kärlväxtinventering gjordes genom utläggande av två fasta provrutor. I provrutorna utfördes analys av art/area- och täckningsgrad. Provrutornas placering dokumenterades på karta samt med GPS-koordinater och fotografier. Slutligen togs en sammanställning över rekommenderade åtgärder fram.

Mårdsjöns naturreservat

Planering för gallring och röjning i området närmast Mårdsjön genom bedömning av igenväxningsgrad, krontäckning och skuggeffekt samt planering för slätter i den norra respektive sydöstra delen av myren. Framtagande av förslag på områden för röjning och gallring samt områden för slätter. Granskning av de hydrologiska förutsättningarna i området samt framtagande av förslag på åtgärder för dikena i området. Även en kärlväxtinventering gjordes genom utläggande av två fasta provrutor. I provrutorna utfördes analys av art/area- och täckningsgrad. Provrutornas placering dokumenterades på karta samt med GPS-koordinater och fotografier. Slutligen togs en sammanställning över rekommenderade åtgärder fram.

Söderfladen, Natura 2000-område

Utredning och konsekvensbedömning för muddring och/eller vassröjning. Arbetet utfördes av konsulterna Johan Persson, JP Aquakonsult och Gustav Johansson, Hydrophyta Ekologikonsult.

Inventering av skyddsvärda träd

Under 2011 har Norrtälje Naturvårdsstiftelse, på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län, inventerat skyddsvärda träd i Tullgarn och på Kålsö i Stockholms kommun. Med skyddsvärda träd menas grova och gamla träd som blivit betydelsefulla för de växt- och djurarter som lever på träden. Inventeringen utfördes av Cristian Jaramillo inom ramen för Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Programmet behandlar bevarandeåtgärder för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet vilket är ett samlingsnamn för jätteträd, mycket gamla träd och gro-

va hålträd. Grova ekar och kyrkogårdar, alléer och andra vägnära träd samt hamlade träd har prioriterats. Programmet förväntas ha positiva effekter för över 400 rödlistade arter.

Uppdrag

Norrtälje Naturvårdsstiftelse har under 2011 arbetat med följande mindre uppdrag gällande naturvård.

- Naturvärdesbedömning i databaser och skötselplan Tomta, Rimbo.
- Naturvärdesbedömning i databaser och skötselplan Solbacka strand, Norrtälje.
- Naturvärdesbedömning i databaser och skötselplan Augustberg 1:1, Grisslehamn (där Albert Engström museum och ateljé ingår).
- Naturvärdesbedömning i databaser över Södra Bergen inför bebyggelse av nytt badhus, Norrtälje.
- Röjning av tall på mosseytan på Bolsmossen, Rimbo.
- Röjning av sjön Luddens strandängar, Norrtälje.
- Bete med får på Sässon i Norrtäljeviken under sommaren.
- Omhändertagande av skadade djur på uppdrag av Polismyndigheten i Stockholms län.

Information

En av stiftelsens arbetsuppgifter är enligt stadgarna att informera om Roslagens natur, miljövård och de ekologiska sambanden. Detta sker genom att ta fram skyltar och broschyrer till naturreservat och andra naturområden, publicera rapporter, försäljning av böcker samt att svara på frågor från allmänheten. Stiftelsen har också en rovdjursutställning och en skärmutställning om stiftelsen och naturen i kommunen samt egna hemsidor.

Rapporter

Under 2011 publicerades följande rapporter i tryckt form eller som pdf-fil på stiftelsens hemsida:

2011:1 Inventering av mnemosynefjäril i Norrtälje kommun 2011
2011:2 Inventering av asknätfjäril i Norrtälje kommun 2011
Human and Nature, Nature schools Network 2011, Nordplus Horisontal, Susanne Jansson

Under tidigare år har följande rapporter publicerats:

2010:6 Inventering av mnemosynefjäril i Norrtälje kommun 2010
2010:5 Inventering av asknätfjäril i Norrtälje kommun 2010
2010:4 Fältgentiana i Norrtälje kommun - förekomst och skötsel 2010
2010:3 Restaurering av mnemosynefjärilshabitat i Norrtälje kommun 2002-2006
2010:2 Violgubbe och fjälltaggsvampar i Norrtälje kommun
2010:1 Hävd av rikkärr - sammanställning av inventeringar i 2 rikkärr i Norrtälje kommun 1995-2009
2009:10 Bevarande av stor tofsäxing på Rådmansö
2009:9 Inventering av asknätfjäril i Norrtälje kommun 2009
2009:8 Inventering av mnemosynefjäril i Norrtälje kommun 2009
2009:7 Inventering av finnögontrost i Uppsala län 2007 - 2008
2009:6 Inventering av fältgentiana i Uppsala län 2007 - 2008
2009:5 Inventering av skyddsvärda träd i Norrtälje kommun
2009:4 Inventering av gölgroda i Norrtälje kommun 2009
2009:3 Gamla lövträd i kulturlandskapet
2009:2 Inventering av rödlistade kryptogamer i fem områden i Norrtälje kommun
2009:1 Fiskevårdsplan för Norrtäljeån 2008 - 2013
1996:1 PARNASSIUS MNEMOSYNE inom Norrtälje kommun
1996:2 Inventering av utter (*Lutra lutra*) i östra och norra Uppland 1993-5
1996:3 Inventering av utter (*Lutra lutra*) i Uppland 1995

1997:1 Att rädda sänkta sjöar - En biologisk och juridisk handledning
1999:1 Effektiviteten hos olika typer av faunapassager avsedda för utter (*Lutra lutra*)
2000:1 Inventering av rödlistade skalbaggar och lavar i några ekområden i Norrtälje kommun
2003:1 Inventering av boknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2003
2005:1 Utvecklingen av Upplands utterpopulation under 1994-2004
2005:2 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2005
2005:3 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2005
2006:1 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2006
2006:2 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2006
2007:1 Metodutveckling av biologisk indikator i källmiljöer
2007:2 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2007
2007:3 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2007
2008:1 Landskapsekologisk plan för asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun
2008:2 Inventering av mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) i Norrtälje kommun 2008
2008:3 Inventering av asknätfjäril (*Euphydryas maturna*) i Norrtälje kommun 2008
Årsredovisningar för Norrtälje Naturvårdsstiftelse 1989 – 2010

Skyltar

Sedan 1993 har stiftelsen arbetat med att ta fram informationsskyltar och skyltställ i cirka 50 skyddade områden som naturreservat och naturminnen. Vi har även framställt informationsskyltar i områden som inte är skyddade men vars natur är viktig att uppmärksamma för besökare. Under 2011 producerades inga skyltar.

Broschyrer

Under 2011 producerade stiftelsen en skolbroschyr om de stora rovdjuren i samarbete med Rovdjurscentrat ”De 5 stora” och Länsstyrelsen i Stockholms län. Under tidigare år har följande broschyrer tagits fram:

Verksamheten i Norrtälje Naturvårdsstiftelse
Norrtälje kommuns naturvårdsarbete
Fridlysta växter och djur i Norrtälje kommun
Fäviksgrundets naturreservat
Linkuddens naturreservat
Marums naturreservat
Oxnässets naturreservat
Rönnskärs udde naturreservat
Rörviks naturreservat
Borgmästarholmen

Flyttbara skärmutställningar

Under 2011 producerade stiftelsen en flyttbar utställning om de stora rovdjuren i samarbete med Rovdjurscentrat ”De 5 stora” och Länsstyrelsen i Stockholms län.

Under 2010 tog stiftelsen fram en flyttbar skärmutställning fram bestående av nio skärmar med följande teman:

- Skyddade områden (kommunens 71 naturreservat)
- Odlingslandskapet
- Skogen
- Myren
- Sjöar och vattendrag
- Kust och skärgård
- Färsna gård
- Naturens doldisar (rödlistade arter)
- Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Böcker

Boken *Upplands flora*, som utkom under 2010, har inköpts av stiftelsen och finns till försäljning på Färsna gård. Stiftelsen har därutöver en liten upplaga kvar till försäljning av böckerna *Värt att se i Roslagens natur* och *Upplands fåglar*.

Hemsidor

Under året har stiftelsens verksamhet presenterats på två hemsidor. På den huvudsakliga hemsidan, www.naturvardsstiftelse.se, redovisades verksamheten under följande rubriker; Arter, Naturtyper, Färsna gård och Information. På hemsidan www.farsnagard.se presenterades stiftelsens pedagogiska verksamhet och de andra organisationernas verksamheter vid Färsna gård. Slätterängsprojektet har redovisats på hemsidan www.nnsinfoprojekt.mono.net/. Redaktörer för hemsidorna har under 2011 varit Maria Ericsson, Lotta Andersson och Susanne Jansson.

Styrelse och personal

Styrelse

Karin Broström (c) ordförande
Kristina Drotz (s) vice ordförande
Olle Wahlgren (m) ledamot
Karin Beronius (fp) ledamot
Leif Nielssen (kd) ledamot
Bertil Karlsson (v) ledamot
Inger Lundh-Jansson (mp) ledamot
Jonas Almqvist (sd) ledamot t.o.m. 1/10
Dennis Ekström (sd) ledamot fr.o.m. 1/10
Per Bengtsson (RNF) ledamot
Lennart Larsson (ROF) ledamot
Pehr Olof Ohlberger (m) ersättare
Leif Karlsson (c) ersättare
Kristoffer Andersson (fp) ersättare
Martin Forevärn (kd) ersättare
Lena Svenonius (s) ersättare
Britt Renman (v) ersättare
Maria Eriksson (mp) ersättare t.o.m. 1/10
Annette Nilsson (mp) ersättare fr.o.m. 1/10
Dennis Ekström (sd) ersättare tom 1/10
Alexander Vainovskis Ekeberg (sd) ersättare fr.o.m. 1/10
Rolf Embro (RNF) ersättare
Roine Karlsson (ROF) ersättare

Revisorer

Auktoriserad revisor för Norrtälje Naturvårdsstiftelse under 2011 har varit Elisabeth Löchting, Löchting Revision AB, Norrtälje.

Styrelsemöten

Under året har styrelsen genomfört sex protokollförda styrelsemöten vilka alla var förlagda till Färsna gård.

Personal

Under 2011 har Norrtälje Naturvårdsstiftelse haft följande anställd personal; Lotta Andersson (fil. mag. i markvetenskap på Naturresursprogrammet, SLU.), Maria Ericsson, Elisabeth Hedin (fil. mag. i biologi och fil. kand. på bio-geovetarlinjen, Stockholms universitet), Jörgen Hillgren (naturvårdare), Susanne Jansson (jägmästare på skogsvetarprogrammet, SLU), Cristian Jaramillo (blivande fil. mag. i biologi, Umeå universitet), Maria Pettersson (fil. mag. i biologi på Naturresursprogrammet, SLU) och Anna Westerlund (grundskolelärare). De praktiska naturvårdsåtgärderna har utförts av stiftelsens arbetslag som under året bestått av Jörgen Hillgren, Olle Bladlund, Mikael Djervsten, Qrama Sörenssen, Andreas Wallmark, Kristoffer Lundell, Anneli Norin och Göran Lindell. Lokala konsulter och entreprenörer har anlåtats av stiftelsen för att utföra naturvårdsprojekt. Kurt Pettersson har varit VD. Stiftelsens bokföring, deklaration och bokslut har utförts av Elisabeth Löchting, Löchting Revision AB, Norrtälje.

Deltagande i utbildning, konferenser m.m.

Lotta Andersson, Elisabeth Hedin, Jörgen Hillgren, Susanne Jansson, Maria Pettersson och Anna Westerlund deltog på en Rovdjursutbildning den 12-13 januari på Rovdjurscentrat ”De 5 stora” i Järvsö.

Maria Ericsson och Elisabeth Hedin medverkade på konferensen Flora- och faunavård som arrangerades av ArtDatabanken i Uppsala den 4 maj. På konferensen hade stiftelsen en bemannad utställning. Den 20-21 september deltog Maria Ericsson och Elisabeth Hedin på ett seminarium om aspens naturvärden som arrangerades av ArtDatabanken, Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket, Upplandsstiftelsen och länsstyrelserna i Gävleborgs och Uppsala län.

Maria Ericsson medverkade på ett arbetsmöte på Gotland den 27-29 april samt i Nigula i Estland den 14-16 september inom ramen för EU-programmet Central Baltic, INTERREG IV A. Maria deltog även på informationsmöte om EU-projekt hos Tillväxtverket i Östersund 18-19 maj.

Elisabeth Hedin deltog på ett möte inom projektet *Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden* den 3 maj. Projektet initierades och finansierades av Naturvårdsverket. Elisabeth medverkade också på ett samråd angående ett förslag till programmet *Värna Vårda Visa* - ett program för bättre förvaltning och nyttjande av skyddade naturområden i Stockholms län som Länsstyrelsen tagit fram på uppdrag av regeringen.

Anna Westerlund, Susanne Jansson och Lotta Andersson deltog i kursen *Human and nature* inom naturskolenätverket Nord Plus i augusti 2011. Anna Westerlund och Lotta Andersson deltog även i en grundutbildning inom området tillgänglighet i projektet *Öppen skärgård för alla* den 28 november 2011.

Anna Westerlund deltog på utomhuspedagogisk konferens *Ute är inne – mångfald och lärande i stadens natur - och kulturmiljö* i Malmö 29-30 september 2011. Anna ansvarade även för en av konferensens workshops.

Verksamhetsplanering för stiftelsens personal genomfördes på Färsna gård den 15 december.

NORRTELJE TIDNING
TORSDAG 12 MAJ 2011

Lola Friar-Lindqvist lagar en vegetarisk lunchvariant åt sig och kompisen Tova Andersson.

Livskunskap ute i det fria

Praktisk naturkunskap kombinerad med handfast hemkunskap ute i det fria året om. Minst en gång i månaden tillbringar Montessoriskolans åttondeklassare en hel dag på Fårnsa gård där lunchen tillagas på rykande het muurrikapanna.

- Jättegott, betygsätter Timmy Claesson dagens renskavsgryta serverad i pitabröd.

Med van hand rör Andreas Karlsson runt kött och grönsaker i den fräsande muurrikapannan medan klasskompisarna står på kö, bereda att fylla på pitabröden. Svamp, paprika, lök och kött får en sista fimpusning med hjälp av smaskatt crème fraîche och vitlöfond.

Åttondeklassarna har tillbringat förmiddagen med att lära sig det mesta om träd och nu tycker de, deras lärare Mia Lewell och Susanne Jansson, som jobbar på Norrtälje naturvårdsstiftelse och är den som lär ut den praktiska naturkunskapen, att det ska bli riktigt gott med lunch.

Nyttiga recept

- Muurrikapannan är jättebra när man vill kunna laga mat till många utomhus, annars blir det ju mest bara korv och så, säger skolans kökschef Jenny Harald, som tagit fram en rad vacker, nyttiga och lättlagade recept till eleverna att tillaga ute till skogs.

- Det rymmer mycket mat i pannorna och ingen behöver gå härligen hungrig, flyttar Mia Lewell.

De totalt 16 åttondeklas-

sarna har hjälpts åt för att förebereda matlagningen i de två stora muurrikapannorna, som finns tillgängliga för den som gör ett besök ute på Fårnsa.

Sykonen Fanny och Kim Gustafsson har hackat grönsaker, Timmy Claesson har sett till att blanda ekologisk lingonsaft med dunkvatten som de burit med sig bort till vindskyddet medan Lola Friar-Lindqvist sett till att den lilla tvåmanspannan, där hennes och vegetariernkompisen Tova Anderssons lunch – potatis- och grönsakspytt – ska lagas, är klar att avrinda.

Sätta fyr på elden

Men långt innan dess har det förstås varit sedvanlig tävling mellan tjejerna och killarna om vem som först kunde få fyr på elden under pannan.

- Vi vann såklart, säger tjejerna triumferande.

Muurrikapannan, den finska stekhällen som är som en stor wokpanna, kan användas direkt över öppen eld eller med gasol. Det går att laga både förrätter, varrätter och desserter. Det går till och med att baka bröd på hällen om man vill.

- Eventuellt kommer vi att köpa in egna muurrikapannor till skolan. Dela för att man lagar så god mat förstås, dels för att hela arbetet runt omkring fungerar väldigt bra i undervisningssamband.

Äta matlagde

Barnen är ju förtrösta att ta ansvar och initiativ genom Montessoripedagogiken och det fungerar väldigt bra, vi skiftar arbetsuppgifter så att man inte fastnar i invalda könsroller och så. Totalt sett blir det verkligen äkta matlagde, säger Mia Lewell.

- En sådan här dag får vi dessutom in både hemkunskap, naturorienterade ämnen och idrott/hälsa på en och samma gång. Det blir verkligen en helhetsupplevelse, fortsätter hon.

Monica Lindler
Inspirer
076 796 68
monica.lindler@norrteljestiftelse.se

Måna Roos
Inspirer
076 796 53
monica.roos@norrteljestiftelse.se

6 | KÖKET

NORRTELJE TIDNING
TORSDAG 12 MAJ 2011

Niklas Johansson och Max Broström fräser på kött och grönsaker på den heta muurrikapannan.

Sykonen Kim och Fanny Gustafsson förbereder grönsakerna för pannan.

Eftersom lunchen serveras i pitabröd blir bestick och tallrikar onödiga.

Timmy Claesson hugger in på lunchen ute i det gröna.

RECEPT

Renskavsgryta i pitabröd (6 port)

600 g renskav
1 gul lök
1 gul paprika
10 färska champinjoner
1 msk vitlöfond
olja till stekning
1 burk crème fraîche (smån, citron- och harjolansvamp)
salt, svartpeppar

1. Hacka löken och dela champinjoner i mindre bitar.
2. Strimla paprikan. Stek renskaven tillsammans med grönsakerna tills renskaven är genomstekt.
3. Tillsätt vitlöfond och krydda med salt och peppar. Häll i crème fraîche och låt allt puttra i pannan några minuter.
4. Smaka av och servera i färska pitabröd med lite lingonsaft på toppen.

Kasslerpytt med Västerbottensost (6 port)

600 g kassler i strimlor
1 rödlök
2 vitlökskyllor
1 ask cocostalltomater
10 medelstora kokta potatisar
1 palsternacka
1 grön paprika
2 dl riven västerbottensost
salt, svartpeppar och 1 ask grön ärtskott

1. Hacka löken och tärna potatis och palsternacka.
2. Stekna paprikan. Stek kassler och lök i pannan och pressa i vitlök.
3. Tillsätt paprika, palsternacka och potatis. Låt alla steka ihop några minuter, vänd hela tiden.
4. Krydda med salt och peppar, vänd ner ost och tomater och låt osten smälta. Toppa med ärtskott och servera.

Ingefärsmarinerad nötköttspasta med äppeltzatziki (6 port)

Ingefärsmarinad:
2 msk färskriven ingefärs
1 msk socker
2 pressade vitlökskyllor
0,5 dl rasolja
en nypa salt
en nypa cayennepeppar

600 g nötkött (bit), fransyska eller rostbröt
100 g rotpersilja, skälad och tärnad
1 gul lök i stora kyllor
2 vitlökskyllor, skivade
600 g kokt pasta

Äppeltzatziki

2 röda äpplen (grovrvina)
2 dl matlagingsyoghurt
salt

1. Förbered dig genom att mixa marineraden hemma.
2. Skär köttet i cirka 3 cm stora kuber och låt nötköttet marineras tillsammans med rotpersiljan, löken och vitlöken på vägen till ufnytken.
3. Stek, väl ut på plats, blandningen i pannan och tillsätt pastan på slutet så att den blir varm.
4. Riv äppena grovt och blanda rivet med yoghurten, smaka av med salt. Servera tzatzikin till pastan.

NORRTÄLJE TIDNING
MÅNDAGEN 29 AUGUSTI 2011

Lokala nyheter

– Det är roligt att kunna hjälpa till att upprätthålla gamla traditioner, tycker Arne Johansson.

FOTO: ANN SJÖBLOM

Rik flora vid slåttern i Mar'n

■ Liar och räfsor i skön förening på Vaddö

VADDÖ

Liar och räfsor i skön förening.
På några timmar klarade ett tiotal personer av årets slätter i Mar'n på Vaddö.

Ända sedan mitten av 90-talet har Roslagens naturskyddsförening haft rikkärret i Senneby som ett särskilt projekt. Målet är att bevara den rika flora som området bjuder på.

I lördags var det dags för årets insats.

Markägaren Kjell Westerberg var också på plats för att hjälpa till. Han är en av tre delägare i rikkärret och den ende av dem som accepterat att slåttern sker.

Betesmark för kor

– Jag minns att här var betesmark för korna när jag var barn, berättade han.

Då hölls marken öppen med djurens hjälp. Numera växer vassen manshög.

Flera av rariteterna, som

Piprensarmossa och purpur-röd mossa hör till rariteterna som Kristoffer Stighäll hittar i rikkärret.

man vill värna, är inte lika synliga. Kristoffer Stighäll från Roslagens naturskyddsförening fick leta en stund innan han hittade några exemplar av den sällsynta och rödlistade orkidén gulyxne.

Den mer ståtliga orkidén flugblomster växer i rikkärret liksom den sällsynta dvärglummern.

För att de rara växterna

ska överleva får förutsättningarna inte ändras alltför mycket. Strax intill de hävdade delarna av rikkärret har tallplantorna börjat ta fart.

Följ upp arbetet

– Det kan vara bra, menar Kjell Westerberg och tänker sig att man kan följa upp arbetet genom att jämföra hävdad och ohävdad mark.

Dagens utflyktsledare Maria Ericsson från Norrtälje naturvårdsstiftelse gjorde för några år sedan en inventering för att se hur växtligheten påverkats av slåttern på delar av marken. Hon påpekar samtidigt att arbetet måste ske långsiktigt.

– Slåttern kommer att behövas i all evighet.

Ann Sjöblom
reporter
0176 795 84
ann.sjoblom
@norrteljetidning.se

6 | **helg**

evenemang

Gille med lie och fika

VADDO
Lie, räfsa, stövlar och kläder efter väder. Det är vad som är bra att ta med om du vill delta. I dag, lördag är det lieslätter på ett av länets artrikaste kärr, Mar'n.

Mar'n, eller Maran som kärrret också kan kallas är numera en av få ångar som fortfarande slås på gammalt vis. Tack vare detta har den en artrikedom som är ovanlig.

Förr vände man ofta på höet, satte upp det i stackar eller hängde upp det på hässjor. Där fick det torka för att sedan bli mat till djuren. Men i det här fallet blir det inte så.

– Det finns tyvärr inte många som vill ha slätterhö. Dessutom kostar det mycket att transportera det, berättar Maria Ericsson från Norrtälje naturvårdsstiftelse.

Måste fröa av sig
I stället kommer höet att få ligga kvar en dryg vecka för att därifrån samlas upp och lämnas till förmlutning på en plats i närheten.

VAD:
Lieslätter av kärrret Mar'n på Väddö från 13 till 16.

TID & PLATS:
Sammäkning från/s/Norrtälje 12.15. Det går även att ansluta vid ICA Väddö 12.45

Att det kallas slättergille beror på att man förr brukade bjuda på något för att få tillbaka slättergubbarna och gummorna till nästa år. Ofta blev det fika och ibland även lite musik. Till slättergillet på Mar'n bjuds det på fika.

– Höet får ligga en vecka eller så och fröa av sig ordentligt först, berättar Maria.

Att slå ångarna för hand med lie är i dag ovanligt. Fördelen med att slå ångarna på gammalt vis är att det är bättre för växtligheten. Att slå på modernt sätt skadar och har sönder många av de ovanliga växtarterna och gör så att tåliga växter som till exempel hundkex och älggräs tar över.

Ovanliga arter

På Mar'n som har slagits på det här viset sedan 90-talet varför det finns en stor artrikedom. Här växer ovanliga sorter som kärrknipprot, ängsnycklar, flugblomster och majviva.

– Problemet är att många av de som håller på med lieslätter är äldre, berättar Maria Ericsson.

Slättergillet är en del i ett projekt för att bevara slätterängar. Förutom slättergillen hålls det även seminarier och kurser.

– Vi vill informera om vikten av att bevara artrikedomen. Vi hoppas att fler kommer att börja med det här. Det finns ett kulturhistoriskt värde, säger Maria Ericsson.

JENNY RINGSTRÖM

I början av juli hölls en kurs i lieslätter vid Djävulsvikens på Väddö. Där lärdes sig deltagarna om vikten av att bevara artrikedomen på ångarna genom just lieslätter. I dag, lördag är det lieslätter för alla som vill delta. Det är kärrret Mar'n på Väddö som ska slås.

Maria Ericsson är projektledare för Projekt slätterängar.

6 | TIPS: 0176-795 74

Lokala nyheter

Ellen Sjögren och Annika Wijkström sitter med elever på hästskolan på Väddö. De är tillsammans med eleverna på hästskolan på Väddö. De är tillsammans med eleverna på hästskolan på Väddö.

På spaning efter rovdjur

NORRTÄLJE
Det rör sig rovdjur i våra skogar. På Fårna går pågår det under hösten ett projekt för skol elever. Vilt är nya läroämnen om björn, varg och löpar.

Norrtälje naturvårdsstiftelse anordnar i samarbete med Lärosystemet i Stockholms län och Nordvårdens De 5 stora i Järvå, projektet rovdjursinformation i Roslagens. Både för skol elever och för allmänheten. Projektet ska vara ett uttryck för skolans intresse för rovdjur och utmaningar som uppstår. Över 50 skolor har kommit in från skolor som vill lära sig mer om utmaningarna.

Flera skolor hade många barn som till exempel rovdjursinformation. Det är därför viktigt att vi ska kunna hjälpa till.

Barnen deltar i ett projekt som är ett uttryck för skolans intresse för rovdjur och utmaningar som uppstår. Över 50 skolor har kommit in från skolor som vill lära sig mer om utmaningarna. Flera skolor hade många barn som till exempel rovdjursinformation. Det är därför viktigt att vi ska kunna hjälpa till.

Årsredovisning för
Norrtälje Naturvårdsstiftelse
814401-0033
Räkenskapsåret
2011-01-01 - 2011-12-31

Innehållsförteckning:	Sida
Förvaltningsberättelse	1
Resultaträkning	3
Balansräkning	4
Ställda säkerheter och ansvarsförbindelser	5
Redovisningsprinciper och bokslutskommentarer	6
Noter	7
Underskrifter	9

Förvaltningsberättelse

Styrelsen och verkställande direktören för Norrtälje Naturvårdsstiftelse, 814401-0033 får härmed avge årsredovisning för 2011, stiftelsens 23:e räkenskapsår.

Stiftelsens ändamål är

att ta tillvara och stärka allmänhetens intresse för miljö- och naturvårdsfrågor
att informera om Roslagens natur, miljövärd och de ekologiska sambanden
att bevara och skydda miljö- och naturvårdsvärden av stort allmänt intresse
att förvalta naturreservat, naturvårdsområden och övriga naturvärden

Ägarförhållanden

Norrtälje Naturvårdsstiftelse inrättades genom beslut av Norrtälje kommunfullmäktige den 24 april 1989.

Verksamhet under 2011

Stiftelsen har under räkenskapsåret fortsatt utveckla Färsna Naturcentrum vid Färsna gård, ca 2 km norr om Norrtälje stad, Färsna Naturcentrum skall vara ett besöks-, informations- och utbildningscentrum för aktiviteter knutna till naturvård, friluftsliv, kulturmiljövård samt småskaligt jord- och skogsbruk. Vid Färsna Naturcentrum arrangeras natur-, rovdjurs- och djurdagar för skolklasser och naturguidningar för barn, ungdomar och vuxna. Natur-, rovdjurs- och djurdagarna planeras tillsammans med berörda lärare för att passa in i läroplanerna. Undervisningen bedrivs utomhus och anpassas till årstiden. Dagarna används även i ett integrationsprojekt med stöd från länsstyrelsen (sk LONA-projekt) Målet är en öppen gård för alla.

Under året har stiftelsen fortsatt att arbeta med projektet "Nystart för Färsna Gård" som syftar till att göra Färsna gård till ett Naturcentrum i tätortsnära miljö genom att investera i närmiljön och göra den mer tillgänglig och inbjudande för spontanbesökare. Projektet finansieras av EU-programmet Leader UROSS. Stiftelsen har även tecknat avtal med Norrtälje Teknikgymnasium om nyttjande av Färsna gård som hemvist.

Naturvårdsstiftelsen har under 2011 fortsatt att arbeta med arter som är hotade och naturtyper som har höga naturvärden. De långsiktiga projekten omfattar mnemosynefjäril, asknätfjäril, stor tofsäxing, gulyxne och hartmansstarr. Stiftelsens arbete är viktigt för att rädda kvar dessa arter i Roslagen. Stiftelsen har under 2011 även arbetat med inventering av gamla skyddsvärda träd, genomfört grundbesiktningar i Stockholms län samt utfört skötsel av rikkärr, slätterängar och havsstrandängar. Naturvårdsstiftelsen har under året fortsatt att arbeta med informationsprojektet om slätterängar "Bevarande och skötsel av kustnära kalkrika kulturmarker", vilket är finansierat av EU-programmet Central Baltic.

Stiftelsen har under året även arbetat med inventeringar, skötselplaner, röjningar och gallringar. Arbetet med tillsyn i naturreservat har fortsatt.

Vad beträffar stiftelsens resultat och ställning i övrigt hänvisas till efterföljande resultat- och balansräkning med tillhörande bokslutskommentarer.

Ekonomisk översikt

	2011-12-31	2010-12-31	2009-12-31	2008-12-31	2007-12-31
Rörelsens intäkter	3 428	2 602	2 468	1 805	1 373
Resultat e fin poster, tkr	-7	29	28	28	-38
Balansomslutning, tkr	1 718	1 749	1 907	2 024	1 596
Soliditet, %	68	68	61	56	70
Medelantalet anställda	7	6	6	4	3

Soliditet

Eget kapital och obeskattade reserver med avdrag för uppskjuten skatt (26,3%) i förhållande till balansomslutningen.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse
814401-0033

2(9)

Dispositioner beträffande vinst

	<i>Belopp i kr</i>
Styrelsen föreslår att till förfogande stående medel:	
balanserat resultat	1 168 881
årets resultat	871
Totalt	1 169 752
disponeras för	
balanseras i ny räkning	1 169 752
Summa	1 169 752

Vad beträffar stiftelsens resultat och ställning i övrigt, hänvisas till efterföljande resultat- och balansräkningar med tillhörande bokslutskommentarer.

Resultaträkning

<i>Belopp i kr</i>	<i>Not</i>	<i>2011-01-01- 2011-12-31</i>	<i>2010-01-01- 2010-12-31</i>
Nettoomsättning		1 343 210	1 322 491
Förändringar av lager av produkter i arbete, färdiga varor och pågående arbete för annans räkning		-900	-
Övriga rörelseintäkter		2 086 170	1 279 321
		<u>3 428 480</u>	<u>2 601 812</u>
Rörelsens kostnader			
Övriga externa kostnader		-1 223 548	-726 874
Personalkostnader	1	-2 203 303	-1 845 490
Av/nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar	2	-2 954	-2 954
Rörelseresultat		<u>-1 325</u>	<u>26 494</u>
Resultat från finansiella poster			
Resultat från övriga värdepapper och fordringar som är anläggningstillgångar	3	-12 273	-
Ränteintäkter och liknande resultatposter	4	7 244	2 708
Räntekostnader och liknande resultatposter	5	-473	-247
Resultat efter finansiella poster		<u>-6 827</u>	<u>28 955</u>
Bokslutsdispositioner	6	12 815	-7 400
Resultat före skatt		<u>5 988</u>	<u>21 555</u>
Skatt på årets resultat		-5 117	-4 540
Årets resultat		<u>871</u>	<u>17 015</u>

Balansräkning

<i>Belopp i kr</i>	<i>Not</i>	<i>2011-12-31</i>	<i>2010-12-31</i>
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Materiella anläggningstillgångar			
Inventarier, verktyg och installationer	7	12 774	15 729
		<u>12 774</u>	<u>15 729</u>
Finansiella anläggningstillgångar			
Andra långfristiga värdepappersinnehav	8	-	500 000
		<u>-</u>	<u>500 000</u>
Summa anläggningstillgångar		<u>12 774</u>	<u>515 729</u>
Omsättningstillgångar			
Varulager mm			
Färdiga varor och handelsvaror		-	900
		<u>-</u>	<u>900</u>
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		436 551	718 343
Skattefordringar		304 247	284 318
Övriga fordringar		2 923	1
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		557 542	93 793
		<u>1 301 263</u>	<u>1 096 455</u>
Kassa och bank		403 843	136 243
Summa omsättningstillgångar		<u>1 705 106</u>	<u>1 233 598</u>
SUMMA TILLGÅNGAR		<u>1 717 880</u>	<u>1 749 327</u>

Norrtälje Naturvårdsstiftelse
814401-0033

5(9)

Balansräkning

<i>Belopp i kr</i>	<i>Not</i>	<i>2011-12-31</i>	<i>2010-12-31</i>
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
<i>Eget kapital</i>	9		
Eget kapital vid årets ingång		1 168 881	1 151 866
Årets resultat		871	17 015
		<u>1 169 752</u>	<u>1 168 881</u>
Summa eget kapital		<u>1 169 752</u>	<u>1 168 881</u>
<i>Obeskattade reserver</i>			
Periodiseringsfonder	10	7 400	20 215
		<u>7 400</u>	<u>20 215</u>
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Leverantörsskulder		71 542	124 051
Övriga skulder		85 385	196 253
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		383 801	239 927
		<u>540 728</u>	<u>560 231</u>
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		<u>1 717 880</u>	<u>1 749 327</u>

Ställda säkerheter och ansvarsförbindelser

Ställda säkerheter

	<i>2011-12-31</i>	<i>2010-12-31</i>
<i>Ställda panter och säkerheter</i>	<i>Inga</i>	<i>Inga</i>
<i>Övriga ställda panter och säkerheter</i>	<i>Inga</i>	<i>Inga</i>

Ansvarsförbindelser

<i>Ansvarsförbindelser</i>	<i>Inga</i>	<i>Inga</i>

Redovisningsprinciper och bokslutskommentarer

Belopp i kr om inget annat anges

Allmänna redovisningsprinciper

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med Årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd.

Värderingsprinciper m m

Tillgångar, avsättningar och skulder har värderats till anskaffningsvärden om inget annat anges nedan.

Redovisning av (övriga) intäkter

Intäktsredovisning sker i enlighet med BFNAR 2003:3 Intäkter.

Som inkomst redovisar bolaget det verkliga värdet av vad som erhållits eller kommer att erhållas.

Varulager

Varulagret, värderat enligt Bokföringsnämndens allmänna råd BFNAR 2000:3 är upptaget till det lägsta av anskaffningsvärdet enligt först in- först ut- principen, respektive verkligt värde. Därvid har inkuransrisk beaktats.

Fordringar

Fordringar är redovisade till anskaffningsvärde minskat med eventuell nedskrivning.

Avskrivningsprinciper för anläggningstillgångar

Avskrivningar enligt plan baseras på ursprungliga anskaffningsvärden minskat med beräknat restvärde. Avskrivning sker linjärt över tillgångens beräknade livslängd.

Följande avskrivningsprocent har tillämpats, varvid hänsyn tagits till innehavstiden för under året förvärvade och avyttrade tillgångar.

<i>Anläggningstillgångar</i>	<i>% per år</i>
Materiella anläggningstillgångar:	
-Maskiner	20
-Möbler	10
-Övriga inventarier, verktyg och installationer	20

Skillnaden mellan ovan nämnda avskrivningar och skattemässigt gjorda avskrivningar redovisas som ackumulerade överavskrivningar, vilka ingår i obeskattade reserver.

Noter

Not 1 Anställda och personalkostnader

Medelantalet anställda

	2011-01-01- 2011-12-31	2010-01-01- 2010-12-31
Män	2	1
Kvinnor	5	5
Totalt	7	6

Löner, andra ersättningar och sociala kostnader

	2011-01-01- 2011-12-31	2010-01-01- 2010-12-31
Styrelse och VD	-	-
Övriga anställda	1 607 161	1 354 362
Summa	1 607 161	1 354 362
Sociala kostnader (varav pensionskostnader)	529 414 70 766	475 086 61 668

Stiftelsens VD fakturerar sitt arvode i enlighet med styrelsebeslut; arvodet ligger med under övriga externa kostnader. Av stiftelsens pensionskostnader avser 0 (fg år 0) gruppen styrelse och VD.

Sjukfrånvaro anges ej då det kan hänföras till enskild individ.

Not 2 Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar

	2011-01-01- 2011-12-31	2010-01-01- 2010-12-31
Inventarier, verktyg och installationer	2 954	2 954
Summa	2 954	2 954

Not 3 Resultat från övriga värdepapper och fordringar som är anläggningstillgångar

	2011-01-01- 2011-12-31	2010-01-01- 2010-12-31
Realisationsresultat vid avyttring av andelar	-12 273	-
Summa	-12 273	-

Not 4 Ränteintäkter och liknande resultatposter

	2011-01-01- 2011-12-31	2010-01-01- 2010-12-31
Ränteintäkter, övriga	7 244	208
Avkastning på värdepapper	-	2 500
Summa	7 244	2 708

Not 5 Räntekostnader och liknande resultatposter

	2011-01-01- 2011-12-31	2010-01-01- 2010-12-31
Räntekostnader, övriga	473	247
Summa	473	247

Not 6 Bokslutsdispositioner

	2011-01-01- 2011-12-31	2010-01-01- 2010-12-31
Förändring av periodiseringsfond	12 815	-7 400
Summa	12 815	-7 400

Not 7 Inventarier, verktyg och installationer

	2011-12-31	2010-12-31
Akkumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	92 693	92 693
	92 693	92 693
Akkumulerade avskrivningar enligt plan:		
-Vid årets början	-76 965	-74 010
-Årets avskrivning enligt plan enligt anskaffningsvärden	-2 954	-2 954
	-79 919	-76 964
Redovisat värde vid årets slut	12 774	15 729

Not 8 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2011-12-31	2010-12-31
Akkumulerade anskaffningsvärden:		
-Vid årets början	500 000	500 000
-Avgående tillgångar	-500 000	-
Redovisat värde vid årets slut	-	500 000

Not 9 Eget kapital

	2011-12-31
Eget kapital vid årets ingång	1 168 881
Årets resultat	871
Eget kapital vid årets utgång	1 169 752

Not 10 Periodiseringsfonder

	2011-12-31	2010-12-31
Periodiseringsfond, avsatt vid taxering 2007	-	1 558
Periodiseringsfond, avsatt vid taxering 2009	-	4 926
Periodiseringsfond, avsatt vid taxering 2010	-	6 331
Periodiseringsfond, avsatt vid taxering 2011	7 400	7 400
	7 400	20 215

Av periodiseringsfonder utgör 1 946 (5 317) uppskjuten skatt.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse
814401-0033

9(9)

Underskrifter

Norrtälje 17 april 2012

Karin Brostöm
Styrelseordförande

Kurt Pettersson
Verkställande direktör

Olle Wahlgren
Styrelseledamot

Karin Beronius
Styrelseledamot

Kristina Drotz
Styrelseledamot

Inger Lundh-Jansson
Styrelseledamot

Dennis Ekström
Styrelseledamot

Per Bengtsson
Styrelseledamot

Lennart Larsson
Styrelseledamot

Min revisionsberättelse har lämnats den 20 april 2012

Elizabeth Løchting
Godkänd revisor

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Norrtälje Naturvårdsstiftelse är en ideell stiftelse som inrättades av Norrtälje kommunfullmäktige 1989. Stiftelsens syfte är att

- ta tillvara och stärka allmänhetens intresse för miljö- och naturvårdsfrågor.
- informera om Roslagens natur, miljövard och de ekologiska sambanden.
- bevara och skydda miljö- och naturvårdsvärden av stort allmänt intresse.
- förvalta naturreservat, naturvårdsområden och övriga naturvärden.

Styrelsen består av åtta ledamöter som väljs av kommunfullmäktige. Även Roslagens Naturskyddsförening och Roslagens Ornitologiska Förening är representerade i styrelsen med en ledamot var.

Om Du vill stödja stiftelsens verksamhet är du välkommen att lämna ditt bidrag på stiftelsens bankgiro 5338-3774. Bidragen går till vår verksamhet. På vår hemsida www.naturvardsstiftelse.se kan du läsa om vår verksamhet. På hemsidan www.farsnagard.se kan du läsa om Färsna gård och vad som händer där just nu.

Norrtälje Naturvårdsstiftelse

Färsna gård

761 73 NORRTÄLJE

Besöksadress: Färsna gård, 2 km norr om Norrtälje stad.

Tel nr: 0176 - 184 02 (naturvård), 184 07 (Färsna naturcentrum)

E-post: norrtalje@naturvardsstiftelse.se

Hemsida: www.naturvardsstiftelse.se samt www.farsnagard.se